

Igényfelmérő kutatás a vajdasági magyar fiatalok továbbtanulási hajlandóságáról*

A határon túli magyarok oktatási kérdései a kilencvenes évek során jobbra politikai, szimbolikus problémaként jelentkeztek, az oktatás egyfajta szenvedéstörténet részeként, mint a megmaradás eszköze, a kisebbségi lét fontos dimenziója tételeződött, és jórészt statisztikai számbavételekre korlátozódott. Anélkül, hogy az ilyen megközelítések létjogosultságát megkérdőjeleznénk, mégis úgy gondoljuk, a határon túli magyarok oktatási folyamataira való reflektálásnak óhatatlanul át kellene fordulnia egyfajta szakmaiságba, politikumtól való függetlenedésbe. Természetesen egy olyan összetett rendszer, mint az oktatás, sosem lesz független a politikától (egyszerűen finanszírozási okokból sem válhat azzá), ám az oktatásról szóló diskurzusok igenis lehetnek autonómok. Az oktatáspolitikai, az oktatás tervezése sokféle szakismeretet feltételez (folyamatok feltárása, az oktatás integrációja a szélesebb társadalomban, a döntéshozók befolyásolása, kutatók és politikusok hatékony együttműködése, tanácsadók szerepének felértékelődése, nemzetközi tapasztalatok pragmatikus alkalmazása stb.), és ezek egy része, mi tagadás, jobbra hiányzik a határon túli magyar világokban.

Tanulmányunk kérdőíves szociológiai módszer segítségével a vajdasági magyar fiatalok továbbtanulási stratégiáiról kíván egyfajta képet adni.¹ A kutatást 500 főre terveztük; a lekérdezés során végül 523 fővel készítettünk interjút. Ez a többlet lehetővé tette, hogy könnyebben súlyozzunk, illetve azt, hogy olyan arányokat kapjunk, amelyek megközelítik eredeti elképzelésünket. A mintavétel során ugyanis 6 körzetre osztottuk a Vajdaság magyarok által lakott régióit, majd pedig az egyes körzeteken belül kvótás mintavételt alkalmaztunk. Jugoszláviára (Vajdaságra) vonatkozóan csak 1991-es népszámlálási adatok állnak rendelkezésünkre, és noha sejthető, hogy azóta a térség szociodemográfiai jellemzői megváltoztak (az elvándorlás és a betelepülők aránya miatt), a kutatás során mégis kénytelenek voltunk ezeket az adatokat használni kiindulópontként. Az alábbi táblázatból kiderül, hogy mintánk kissé torzít

---

* A 15–26 éves vajdasági magyar fiatalokra kiterjedő vizsgálatot 2002. január 15. és február 15. között a HTMH megbízásából a HTOF (Határon Túli Oktatás Fejlesztéséért Programiroda) végezte a szabadkai Magyarországtudományos Társaság bevonásával.

¹ A szerző azonban ezúttal is tudatában van, hogy a hasonló jellegű kutatások megállapításai akkor kelhetnek életre, ha a döntéshozók valamilyen módon vagy szinten figyelembe vennék ezeket.

észak irányába, statisztikailag azonban csak Észak-Bánát esetében léptük át 1–2 százalékponttal az 5%-os hibahatárt. Szakértők szerint azonban ez az „északi torzítás” megengedett, mert a dél-szláv háború során (is) a magyar lakosság körében is tapasztalható volt egyfajta mozgás a tömb, azaz észak irányába.²

1. táblázat. A minta jellemzői

Körzet neve	1991-es népszámlálás		Minta – 2002 január	
	Magyar nemzeti-ségű lakosok száma	%	Megkérdezettek száma	%
Észak-Bácska	98 914	30	153	30
Nyugat-Bácska	27 329	8	30	6
Dél-Bácska	65 777	20	78	16
Észak-Bánát	89 941	26	169	34
Közép-Bánát	33 971	10	50	10
Dél-Bánát	18 544	6	20	4
<i>Összesen</i>	<i>334 476</i>	<i>100</i>	<i>500</i>	<i>100</i>

Mintánk továbbá reprezentatívnak tekinthető (legalábbis az 1991-es népszámlálás adataihoz viszonyítva) az életkor és a nem szerint: 50,3% fiú, 49,7% lány. A település típusa szempontjából a (kis)városi fiatalok többségben vannak, ez valószínűleg a korcsoport sajátosságaival függ össze (42% faluról származik, 58% városból). A megkérdezettek községek szerinti megoszlását mutatja a 2. táblázat.

Arra a kérdésünkre, hogy jelenleg mivel foglalkozik, mintánk, mondhatni egyenletesen megoszlott három nagyobb csoport között: jelenleg középiskolások; a középiskolát végzettek, ám felsőfokú képzésben részt nem vevők; illetve a jelenleg felsőfokú tanulmányaikat végzők. Az első csoportba a három éves szakmunkásképzősök (4,5%), a négyéves szakközépbe járók (16,5%), illetve a gimnáziumi diákok tartoznak (8,6%). A második csoportba egyrészt azokat soroltuk, akik már befejezték a középiskolát és dolgoznak (az összminta mintegy negyede), másrészt pedig azokat, akik szintén befejezték a középiskolát, de jelenleg munkanélküliek (12,9%). Az egyetemi, főiskolai képzésben részt vevők aránya a mintán belül 32,5%.

A megkérdezett középiskolások település szerinti megoszlását a 3. táblázat foglalja össze.

² Vö.: „A szórványban élő magyarok ’behúzódása’ a VMEB területére (Vajdasági Magyar Etnikai Blokk) Trianon óta mindig megfigyelhető volt, de az utolsó évtizedekben kapott különösen nagy lendületet”. In: Kocsis Károly: *A vajdasági magyar lakosság demográfiai bemutatása*. Kézirat.

2. táblázat. A megkérdezettek községek szerinti megoszlása

<i>Község</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalékban</i>
Szabadka	110	22,0
Kanizsa	60	12,0
Zenta	40	8,0
Óbecse	38	7,6
Nagybecskerek	30	6,0
Csóka	30	6,0
Ada	29	5,8
Topolya	26	5,2
Zombor	20	4,0
Újvidék	20	4,0
Temerin	20	4,0
Kishegyes	17	3,4
Kikinda	10	2,0
Versec	10	2,0
Magyarcsernye	10	2,0
Hódság	10	2,0
Törökbecse	10	2,0
Kevevéra	10	2,0
<i>Összesen</i>	<i>500</i>	<i>100,0</i>

3. táblázat. A mintába került középiskolások település szerinti megoszlása

<i>Település neve</i>	<i>Megkérdezettek száma</i>
Szabadka	40
Újvidék	13
Zenta	13
Nagybecskerek	12
Topolya	10
Ada	9
Kanizsa	9
Óbecse	5
Szeged	5
Zombor	5
Csóka	3
Temerin	2
Baja	1
Törökkanizsa	1
Versec	1
<i>Összesen</i>	<i>129</i>

A középiskolásoknak több mint a fele – 59% – más településen (értsd: nem állandó lakhelyén) kénytelen folytatni tanulmányait. Ilyen szempontból nagyobb „vonzereje” van Szabadkának és Nagybecskereknek, ám kisebb arányban ugyan, de szegedi és bajai középiskolák is számításba jöhetnek. Akiknek az iskolája és állandó lakhelye nem egy településen van, azok otthonuktól átlagosan mintegy 40 kilométerre folytatják tanulmányaikat. Megkérdezett középiskolásaink 81,7%-a magyar tannyelvű osztályba jár, a többiek pedig szerb tannyelvűbe. A tantárgyak nyelvét tekintve adataink alapján megállapíthatjuk, hogy a középiskolások átlagosan 10 tantárgyat magyarul és 4 tantárgyat szerbül tanulnak egy iskolai évben. A középiskolások közül legtöbben gimnáziumba járnak (28,5% – ezen belül a legtöbben a társadalomtudományi irányzatot és az általános gimnáziumot preferálják), ezt követi a műszaki (24,4%), az egészségügyi (13%) és a közgazdasági (9%) képzés. A középiskolát már befejezett megkérdezetteink 34,4%-a szakközépiskolába, 26,5%-a gimnáziumba és 25,6%-a szakmunkásképzőbe járt. Összevetve ezt az adatsort a jelenlegi képzésre vonatkozó információkkal, a gimnáziumok presztízsének enyhe növekedését tapasztalhatjuk.

Mint említettük, megkérdezetteink mintegy egyharmada főiskolára, egyetemre jár. Vizsgáljuk meg ezt a csoportot is! A jelenlegi vajdasági magyar egyetemi, főiskolai hallgatók adataink szerint közel azonos arányban, mintegy 43–43 százalékban Szabadkán és Újvidéken tanulnak, majd Szeged következik a sorban. Azok aránya, akik jelenleg magyarországi felsőoktatási intézményben tanulnak, megközelíti a 10 százalékot. Szakok szerinti bontásban a következő listát kapjuk:

4. táblázat. A mintába került felsőoktatásban résztvevők szakok szerinti megoszlása

<i>Szak megnevezése</i>	<i>százalékban</i>
Informatikai	17,5
Műszaki	16,8
Közgazdasági	14,7
Bölcész*	13,3
Pedagógus	11,9
Egészségügyi	7,0
Természettudományi	6,3
Jogi	4,2
Művészeti	3,5
Egyéb	2,8
Mezőgazdasági	2,1
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>

* Ide soroltuk a társadalomtudományi képzéseket is.

A fenti táblázatból látható, hogy az informatikai, műszaki és közgazdasági képzésben találjuk a hallgatók mintegy felét, majd pedig a bölcsész- és a pedagógusképzés következik.

A jelenlegi helyzet vázlatos áttekintése után megvizsgáljuk a vajdasági magyar fiatalok továbbtanulással kapcsolatos attitűdjeit, illetve elképzeléseit. A felsőfokon való tanulással kapcsolatos elképzeléseket egy olyan kérdésblokk segítségével vizsgáltuk, amelyben különböző állításokat fogalmaztunk meg a továbbtanulás és a szélesebb társadalmi környezet összefüggéseire vonatkozóan. A válaszok alapján átlagot számítva a következő sorrend alakult ki (a használt skála: 1 – egyáltalán nem értek egyet, 2 – nem értek egyet, 3 – részben igen, részben nem értek egyet, 4 – egyetértek, 5 – nagyon egyetértek; az összehasonlítás érdekében az utolsó oszlopban egy prosperáló magyarországi régió hasonló vizsgálatának eredményeit az 5. táblázatban közöljük³).

Az adatok értékelésénél elsősorban azt kell figyelembe venni, hogy az átlagok szórása elég alacsony, és mindegyik a 3-as értékhez közeledik. Ez azt sejteti, hogy megkérdezetteinknek nincs határozott, kiforrott véleménye a feltett állításokkal kapcsolatosan, ezért hajlamosak voltak a középső értéket választani. Bizonyos tendenciák azonban mégiscsak körvonalazódhatnak:

- létezik egyfajta fiatalkori munkanélküliségtől való félelem, ám ezt a félelmet nem kizárólag továbbtanulással próbálják feloldani (vö.: 1., 2., 5. állítások);
- a továbbtanulás azonban mégiscsak segít a munkanélküliségre való oda nem figyelésben, így egyfajta „parkolópálya” lehet, a „majd meglátjuk, lesz valahogy” állomása (itt megjegyzendő, hogy ez a felsőoktatás eltömegesedésének korában természetes állapotnak tekinthető) (vö.: 6., 7. állítások);
- az előbb jelzett félelem feloldását sokkal inkább egyfajta „szakmai becsülettel”, több szakma lehetőségével, a szakközépiskolai végzettség felértékelésével tartják elképzelhetőnek;
- sajátos paradoxonként értelmezhetjük azt, hogy a gimnáziumi végzettség leértékelődése mellett mégis – ahogy korábban jeleztük – egyre többen választják ezt a középiskolai tanulási lehetőséget.

A fenti jelzésszerű tendenciák természetesen érthetőek, ha arra gondolunk, hogy az ország egy évtizeden keresztül háborús állapotok között élt, ami többek között a korábbi évtizedekben megélt/megszokott jóléttel szemben, drasztikus elszegényedést eredményezett.

A fiatalok viszont alapvetően optimisták, leginkább saját életük tekintetében, utána pedig Magyarország és szülőföldjük vonatkozásában is. Érdeemes megemlíteni, hogy a saját jövő pozitív megítélése szignifikánsan összefügg a szü-

---

³ Ld. Dr. Setényi János: *A minőség kora. Bevezetés az iskolai minőségbiztosítás gyakorlatába*. Budapest, Raabe, 1999. 76–77.

5. táblázat. Továbbtanulással kapcsolatos elképzelések

Állítások	Átlag	
	Vajdaság	Székesfehérvár
1. Minden megoldás jobb, mint a középiskola utáni munkanélküliség	3,61	3,84
2. Manapság szinte lehetetlen elhelyezkedni a friss középiskolai végzetteknek	3,44	3,75
3. Manapság csak több szakmával boldogulhat az ember	3,36	3,54
4. A gimnáziumi végzettség (érettségi) csak az egyetemi, főiskolai felvételnél jelent előnyt	3,34	3,47
5. A középiskola utáni képzésnek csak akkor van értelme, ha az munkahelyet is tud garantálni	3,33	3,21
6. A továbbtanulással kitolódik az az időszak, ameddig az ember fiatalnak érezheti magát	3,29	3,84
7. Érdemes felsőfokon továbbtanulni, mert addig sincs munka nélkül az ember	3,24	4,1
8. Érdemes minél előbb elkezdni dolgozni, mert akkor korábban jut az ember előre	3,03	1,89
9. A középiskola elvégzése után az ember még túl fiatal ahhoz, hogy dolgozni kezdjen	2,68	3,17
10. A gimnáziumi végzettséggel éppen olyan jól el lehet helyezkedni, mint egy szakközépiskolai végzettséggel	2,26	2,23
11. Nem érdemes felsőfokon továbbtanulni, hiszen utána úgysis munkanélküli lesz az ember	2,08	1,39

lőföld jövőjének pozitív megítélésével (korrelációs együttható 0,32), ami azt sejteti, hogy ha az ország politikai stabilitása helyreáll, egyre több fiatal akar majd otthon boldogulni. Az ország jövőjének pozitív elgondolása továbbá – kisebb mértékben ugyan – összefügg Magyarország pozitív megítélésével is. Ugyanakkor az is kijelenthető (és statisztikailag is alátámasztható), hogy a magyar tannyelvű osztályokba járó középiskolások sokkal optimistábban látják saját jövőjüket, mint azok, akik szerb tannyelvű osztályokba járnak. A szerb nyelvtudás mértéke azonban nem játszik közre sem a jövőképek megítélésében, sem a továbbtanulási hajlandóságban.

A fiatalok körében jelentkező továbbtanulási hajlandóság, ahogy előbb is említettük, nem kimondottan munkaerőpiaci megfontolásból származik. Adataink szerint a megkérdezettek 42 százaléka tanulna tovább valamilyen felsőoktatási formá-

ban, ez az arány a fiatalabb korosztályon, azaz a 16–20 éveseken belül 68%, az ennél idősebb 21–25 éves korcsoporton belül pedig csak 32%.

Nemek szerinti bontásban nincsen élesebb különbség, a lányok esetében azonban egy kissé intenzívebb a továbbtanulási kedv. Az is megállapítható, hogy a városi származásúak nagyobb valószínűséggel tanulnak tovább, mint a falvakból származók, illetve az is, hogy a szülők magasabb iskolai végzettsége szignifikánsan befolyásolja a továbbtanulási hajlandóságot. Az a szociológiai alapismeret, miszerint az ifjak iskolai végzettségét az apa végzettsége befolyásolja erőteljesebben, a Vajdaságban szignifikánsan (statisztikailag) nem támasztható alá.

Az alábbiakban lineáris regresszió segítségével megpróbáljuk kissé árnyalni a továbbtanulást befolyásoló tényezőket. Regressziós modellünkbe magyarázó változóként egyaránt beemeltünk kemény változókat (szülők végzettsége, életkor, település-típus), illetve az ifjúsági kultúra mérésére szolgáló változókat. A továbbtanulási stratégiákra szignifikánsan ható változókat a 6. táblázat tartalmazza.

6. táblázat. Továbbtanulást szignifikánsan befolyásoló tényezők
(R-négyzet: 0,37)

	<i>Beta</i>	<i>szign.</i>
(Constant)		0,011
Munkahely megszerzésének időbeli kitolása	0,343	0,000
Életkor	-0,270	0,000
Édesanya iskolai végzettsége	0,148	0,001
Fogyasztási potenciál (mennyi pénzt költ egy átlagos este, ha szórakozni megy)	-0,172	0,000
Szelektált baráti kör (barátok között van-e olyan, aki egyetemre, főiskolára jár)	0,141	0,001
Internet-használat (szokott-e internetezni?)	0,108	0,013
Település jellege (hány százalék magyar él a településen)	-0,092	0,021

Method: forward

A fenti táblázatból látszik, hogy a továbbtanulást szignifikánsan befolyásoló változók halmazába már nem az apa végzettsége került be, hanem az anyáé. Azt is mondhatnánk, hogy az anya továbbtanulást befolyásoló képessége jobban megtalálja helyét a többi tényező mellett, mint az apáé (ebben a modellben ugyanis az apa végzettsége szignifikánsan nem befolyásolja a továbbtanulási hajlandóságot). Ha végignézzük a 6. táblázat adatait, megállapíthatjuk, hogy a felsőoktatásba való kerülés fő oka az ifjúsági életforma megőrzése, azaz a munkaerőpiaci rendszerbe való bekerülés késleltetése. Mindehhez hozzájá-

rul továbbá az informális hálók léte (minél több barát jár egyetemre, főiskolára, annál valószínűbb, hogy az egyént ez mintegy „magával húzza”). Korábbi megállapításunk is visszaköszön e táblázatból, hiszen az életkor negatívan hat ki a továbbtanulásra, azaz a fiatalabb korosztályokon belül magasabb az új ismeretek megszerzésének intézményes ambíciója.

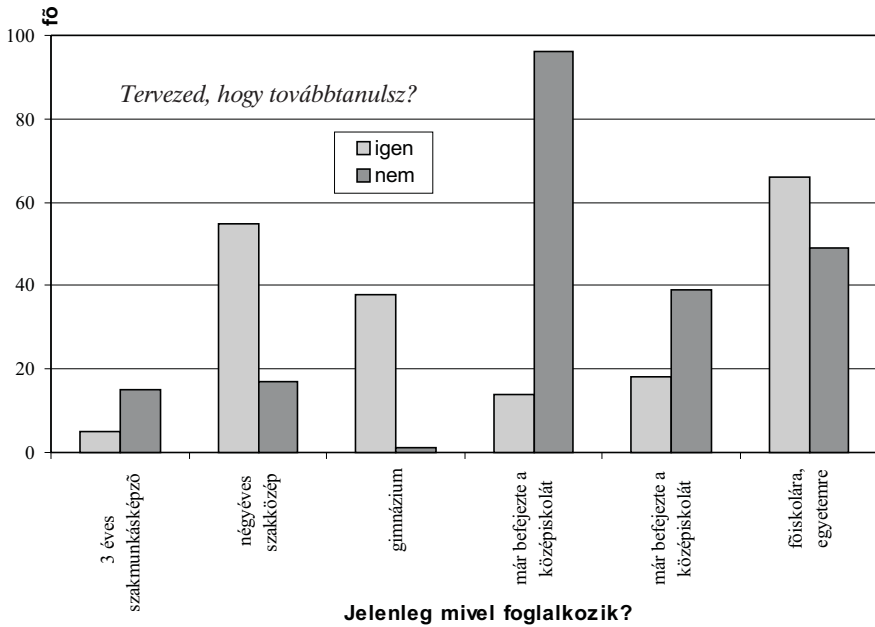
A továbbtanulásra a fentiekén kívül jótékony hatással lehet az úgynevezett ifjúsági hedonizmus elkerülése, és kisebb mértékben az Internet-használat rendszeressége, valamint a település magyar szempontú szórvány jellege. Adataink alapján minél többet internetezik a fiatal, illetve minél kevesebb pénzt költ egy átlagos este szórakozásra, statisztikailag annál nagyobb mértékben esélyes arra, hogy a továbbtanulást válassza. E továbbtanulási esély érdekes módon szignifikánsan és fordítottan összefügg a településen belüli magyarok részarányával, azaz a többségi települések esetében alacsonyabb továbbtanulási hajlandóságot tapasztalhatunk. Ennek magyarázata abban keresendő, hogy többségi viszonyok közepette a továbbtanulás nem jelentkezik markáns, jövőbe mutató mobilitási csatornaként. Valószínű, hogy a helyi, többségi közösségek szintjén az egyén továbbtanulási szándék nélkül is elboldogul.

A továbbtanulási szándék több vonatkozásban mintegy önálló „életet él”, hiszen nem befolyásolja az egyén jövőképe, az apa végzettsége, és modellünk szerint az sem, hogy a fiatal milyen tannyelvű osztályba jár (amit természetesen úgy is értelmezhetünk, hogy a továbbtanulás szempontjából magyar tannyelvű osztályba járni nem föltétlenül előny, főleg ha bizonyos tárgyakból nem is lehet magyarul felvételizni). Az ifjúsági kultúra általában szintén nem hat ki a vizsgált stratégiákra, mintha az önállósodó ifjúsági korszaknak a vajdasági magyar fiatalok esetében nem lenne föltétlenül része a felsőoktatásba való bekerülés. Talán a kilencvenes években – a háborúk miatt – bekövetkezett gyors elszegényedés a korábbi időszakok viszonylagos jólétének (anyagi és nem anyagi természetű) emlékeivel együtt az ifjúsági kultúrát nem a középosztályosodás, hanem inkább egyfajta hedonista logika, a gyors felélés logikája irányába tolja el.

Az alábbi ábra alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb továbbtanulási kedv Észak-Bácskában tapasztalható (36%), a legkisebb pedig Dél-Bánátban (2%). E két véglet között helyezkedik el sorrendben: Észak-Bánát (26,7%), Dél-Bácska (20%), Közép-Bánát (10%) és Nyugat-Bácska (6,6%). Ez a sorrend megegyezik az egyes körzetek magyar nemzetiségű lakosai alapján kiszámítható sorrenddel, illetve szinte hasonló arányokat is mutat (ld. 1. sz. táblázat utolsó oszlopát). Lényegesebb pozitív eltolódást Észak-, illetve Dél-Bácska esetében tapasztalhatunk, negatív irányba – egyfajta „továbbtanulási lecsúszásként” – pedig Észak-Bánát mutat. A továbbtanulni óhajtók és az ezt elutasítók „mérlege” egyetlen körzetben, azaz csak Dél-Bácskában mutat pozitív irányba (+8%). A továbbtanulni nem óhajtók kimagasló arányát Észak-Bánátban találhatjuk, az előbb említett „mérleg” itt negatív irányba mutat: -34%!

1. ábra

A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy a továbbtanulási hajlandóságot mutatók csoportja hol, milyen városban tanulna szívesen tovább. A kérdőívben három várost tüntethetnek fel megkérdezetteink, így természetesen az elsőként feltüntetett városok listája a legmértékadóbb, ugyanakkor érdemes lesz összesíteni, úgymond „abszolút értékben” is kiszámítani a szóba jött településeket. Elemzésünkbe csak a leggyakrabban előforduló településeket vesszük be:

7. táblázat

Város	Első opció (%, N=196)	Második opció (%, N=132)	Harmadik opció (%, N=81)
Szabadka	37,8	14,4	8,6
Újvidék	24,5	32,6	18,5
Szeged	7,7	15,2	14,8
Budapest	5	11,4	21

Ha az előbb említett abszolút értékeket kiszámítjuk, illetve összevonjuk a magyarországi településeket, a következő sorrendet kapjuk:

8. táblázat

<i>Helyszín</i>	<i>Említések száma</i>	<i>Az összes említésekhez (N=409) viszonyított arány</i>
1. Magyarország	133	32,5
2. Újvidék	106	25,9
3. Szabadka	100	24,8

Előbbi táblázatunkból egyértelműen kitűnik, hogy a vajdasági magyar fiatalok továbbtanulási stratégiája három nagyobb irányba mutat: egyrészt létezik egy magas Magyarországon tanulni óhajtó csoport, másrészt körvonalazódik egy olyan csoport, amelyik Újvidéket preferálja, és harmadsorban látszik egy olyan csoport, amelyik Szabadkát választaná. Újvidék és Szabadka vonzereje elsősorban arra a körzetre terjed ki, ahol a település található, azonban a jelenlegi felsőoktatási kínálat sajátosságaiból fakadóan több észak-bácskai tanul Újvidéken, mint ahány dél-bácskai tanul Szabadkán.

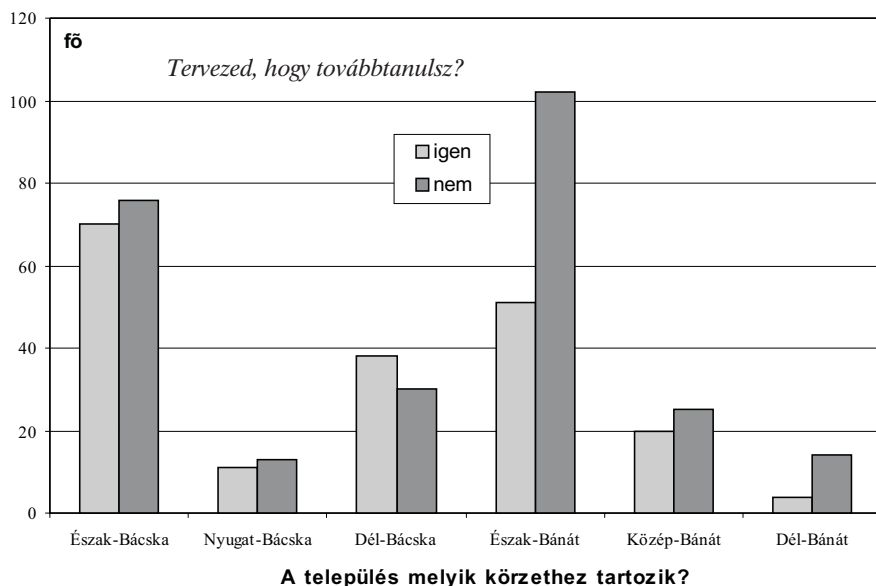
A kutatás során arra is rákérdeztünk, milyen szakra jelentkeznének legszívesebben. Akárcsak a települések megnevezésekor, a válaszadók itt is három szakot említhettek meg.

9. táblázat

<i>Szak neve</i>	<i>Első opció (%, N=194)</i>	<i>Második opció (%, N=96)</i>	<i>Harmadik opció (%, N=36)</i>
Közgazdasági	17,5	18,8	16,7
Műszaki	17,0	8,3	0
Informatikai	15,5	11,5	2,8
Bölcsész	12,4	10,4	44,4
Egészségügyi	11,3	5,2	2,8
Pedagógus	6,7	15,6	8,3
Művészeti	5,7	9,4	0
Természettudományi	5,2	5,2	8,3
Mezőgazdasági	3,1	3,1	2,8
Jogi	3,1	11,5	0
Testnevelési	1,5	1	0
Egyéb	1	0	0
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

A fenti adatok alapján látható, hogy megkérdezetteink elsősorban közgazdasági, műszaki és informatikai képzésben gondolkodnak, a vágyak mintegy „második szintjén” pedig megjelenik a pedagógia, illetve a bölcsészeti szakok iránti igény. A természettudományi, mezőgazdasági és jogi képzések csak kisebb mérték-

2. ábra

ben tarthatnak érdeklődésre a fiatalok körében (valószínűleg azért, mert ilyen képzések nincsenek magyar nyelven). Itt érdemes megjegyezni, hogy noha korábban azt állítottuk, a fiatalok továbbképzéssel kapcsolatos elképzelései nem feltétlenül kötődnek a munkaerő-piaci logikához, azok, akik ténylegesen gondoltak a továbbképzésre, már sokkal realisabban látják a képzés–munkaerő-piac bonyolult viszonyrendszerét.

Megvizsgáltuk azt is, hogy akik szeretnének valamilyen felsőfokú képzésben részt venni, jelenleg mivel foglalkoznak. Adataink alapján kijelenthető, hogy elsősorban a jelenleg négyéves szakközépiskolában tanulók (76,4%), illetve a gimnáziumi diákok körében (97,4%) a legnagyobb a továbbtanulási kedv, de ez a hajlandóság a jelenleg főiskolára, egyetemre járok körében is magas (57,8%). Ez utóbbi arány egyrészt valószínűleg azzal függ össze, hogy a jelenleg főiskolára járok szeretnék egyetemi vagy posztgraduális szinten folytatni tanulmányaikat, másrészt pedig elképzelhető, hogy egy réteg más képzés felé is orientálódna. A felsőfokú képzés iránti érdeklődés a hároméves szakmunkásképzősök és a jelenleg már dolgozók körében a legalacsonyabb. Összességében tekintve az adatokat kijelenthetjük, hogy *a minél több tanulás nagyobb továbbtanulási hajlandóságot eredményez*. A fiatalok eszerint kettős rétegződésbe szerveződnek: az oktatási rendszerbe beletartozók, illetve azok, akik már kiestek e rendszerből. Az előbbi csoport a továbbtanulói kedvet mutatók több mint 80 százalékát teszi ki, a második pedig a nem továbbtanulók több mint kétharmadát. E jelenséget úgy is fogal-

10. táblázat

<i>Milyen típusú felsőfokú képzésre lenne szükség ahhoz, hogy...</i>		
	<i>... a Vajdaságban hosszú távon elboldoguljon (%)</i>	<i>... az országban jobban menjenek a dolgok (%)</i>
közgazdasági	20,7	26,6
informatikai	19,8	8,7
egyéb	11,9	7,1
jogi	11,1	14,5
bölcsész	10,6	5,8
műszaki	10,4	11,1
egészségügyi	6,7	7,4
mezőgazdasági	2,7	5
politológiai	2,2	8,4
pedagógus	2,2	4,5
művészeti	1,0	0
természettudományi	0,7	0,5
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

mazhatnánk, hogy létezik egy csoport, amelyik tudatosan/nem tudatosan magáénak vallja az élethossziglani tanulás elvét, és van egy másik csoport, amelynek tagjai a képzés fontosságát leértékelve, alapvetően a munkába állásban, illetve az állás megőrzésében érdekeltek.

Az oktatási rendszerben maradni akarók 88 százaléka magyarul, 29 százaléka szerbül és mintegy 14 százaléka angolul vagy németül is tanulna. Legtöbbször egyetemi (68%) és főiskolai szinten (28%) folytatnák tanulmányaikat, 9 százalék pedig posztgraduális képzésben venne részt. Ennek az utolsó csoportnak több mint a fele Észak-Bácskából származik.

Megkérdezetteink 89 százaléka nappali, 6 százaléka távoktatásos formájú, 5 százaléka pedig levelező tagozatra járna szívesen. Egyetemi tanulmányai alatt 62 százalék albérletben lakna, 29 százalék kollégiumi elszállásolást venne igénybe, és mintegy 5 százalék rokonokhoz költözne. A felsőfokú képzésben részt venni szándékozók (vagy szüleik) 88 százaléka vállalná a tandíjat, ez az összeg pedig egy tanévben átlagosan 1200 német márka (akkori árfolyamon mintegy 155 000 forint) lenne. Ez az összeg nagyobb lenne a művészeti, egészségügyi képzésben, és átlag alatti lenne a jogi, illetve a műszaki, informatikai és közgazdasági képzések esetében.

A kutatás alanyainak 14 százaléka nem is hallott arról, hogy létezne magyar nyelvű felsőfokú képzés a Vajdaságban. Ez az alcsoport elsősorban azokból áll, akik egyáltalán nem érdekeltek a felsőfokú képzésben.

A 9. táblázat az egyéni sikeresség és az ország jövőjének összehasonlítását teszi lehetővé, illetve segít feltérképezni megkérdezetteink jövőképét. Noha a kérdőívben rákérdeztünk arra, hogy milyen képzésben vennének részt (ld. 8. sz. táblázat), a lenti újabb sorrend teljesebb képet nyújt. Ez azért van így, mert amikor arra kérdeztünk rá, milyen képzésben vennének részt, akkor alanyaink a létező kínálatból választottak, jelen esetben pedig általában kérdeztünk rá, hogy ő milyen felsőfokú képzés által tudná jobban érezni magát otthon, illetve, hogy az országban – általában véve – milyen képzésre lenne szüksége (10. táblázat).

Ha összevetjük a 10. táblázatot a 9. táblázat első opciókat tartalmazó oszlopával, megállapíthatjuk, hogy a *közgazdasági és informatikai* képzés nagyjából azonos arányú mindkét esetben, a műszaki képzés azonban az egyéni boldogulás szintjén csak 10,4 százalékkal szerepel. Ebből arra következtethetünk, hogy a továbbtanulni szándékozók mintegy 6–7 százaléka csak azért választja a műszaki, mérnöki képzést, mert „nincs jobb” választása, azaz a kínálati oldal szegénységének tudható be. Hasonlóképpen a természettudományi képzés kínálata is jóval meghaladja a bevallott vágyak szintjét.

Fordított eset áll fenn azonban a bölcsészeti és jogi képzés esetében. A kínálati oldal szűkössége miatt sokkal kisebb arányban mernek a fiatalok olyan szakokra gondolni, amilyenekre igazán kedvük lenne. Százalékosan megfogalmazva, körülbelül még 8 százaléknyan jelentkeznének jogi képzésre, de feltételezhetően, mivel ilyen képzés nincs magyar nyelven, a fiatalok egy része „álmodni is alig mer erről”, azaz nem is tesz kísérletet erre felvételizni. *Bölcsészeti képzésre is nagyobb igény mutatkozik, mint amennyit a jelenlegi felsőfokú képzési rendszer lehetővé tesz, és itt azt is meg kell jegyezni, hogy a vágyak ilyen szintű magasabb aránya az idegen nyelv, azon belül pedig az angol elsajátításának igényéből fakad.*

Érdemes külön is megjegyezni azt, hogy az általánosabb elképzelések szintjén kisebb mértékben ugyan, ám markánsan megjelenik a *politikatudományok* iránti kereslet. Ez az egyéni boldogulás szintjén is jelen van, ám az ország sikerességének szempontjából az informatika népszerűségével vetekszik.

Összegzés

Tanulmányunkban egy kérdőíves vizsgálat alapján röviden áttekintettük, hogy a vajdasági magyar fiatalok milyen oktatási formákban vesznek részt, illetve milyen továbbtanulási stratégiák azonosíthatók be részükről.

Adataink alapján a továbbtanulási kedv a fiatalabb korosztályok körében magasabb, illetve azok esetében, akik már valamilyen oktatási formában részt vesznek. Másképp fogalmazva: a több tanulás több továbbtanulási esélyt ad, aki a képzések rendszeréből kiesik, nehezen fog visszakerülni. A továbbtanulást szignifikánsan a munkaerőpiaci rendszerbe való bekerülés, az anya iskolai

végzettsége, a felsőoktatással kapcsolatba kerülő informális hálók befolyásolják, míg a jobbára gyors felélésre épülő ifjúsági kultúra inkább hátráltatja ezeket a szándékokat.

A felsőoktatás vonatkozásában röviden elmondható, hogy a több szempontból még a szovjet típusú modell jegyeit viselő jugoszláv felsőoktatási rendszer (a műszaki képzések túlméretezése, a természettudományi képzések felfuttatása a társadalomtudományi és bölcsészeti képzések ellenében) lassan erodálódni kezdett. Ez az „összeomlás” egyrészt a képzési kínálat korszerűsítése, illetve árnyalása (pl. a közgazdasági képzések szélesítése, a műszaki képzéseknek az informatika irányába való elmozdulása), másrészt pedig a potenciális egyetemi hallgatóknál jelenleg csak vágyyszerűen létező, ám egyre markánsabban megjelenő új típusú igények kibontakozása által fog bekövetkezni.